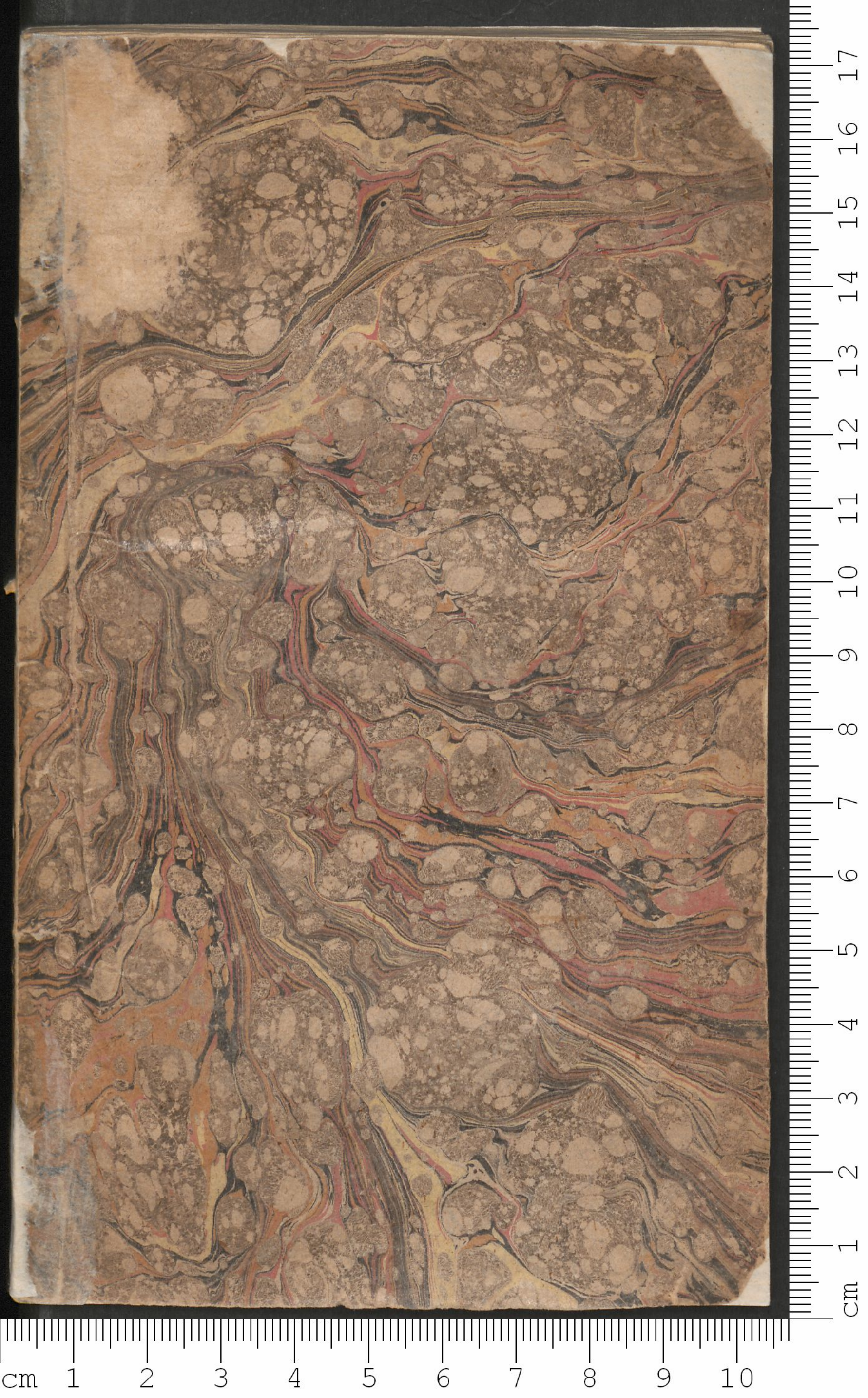
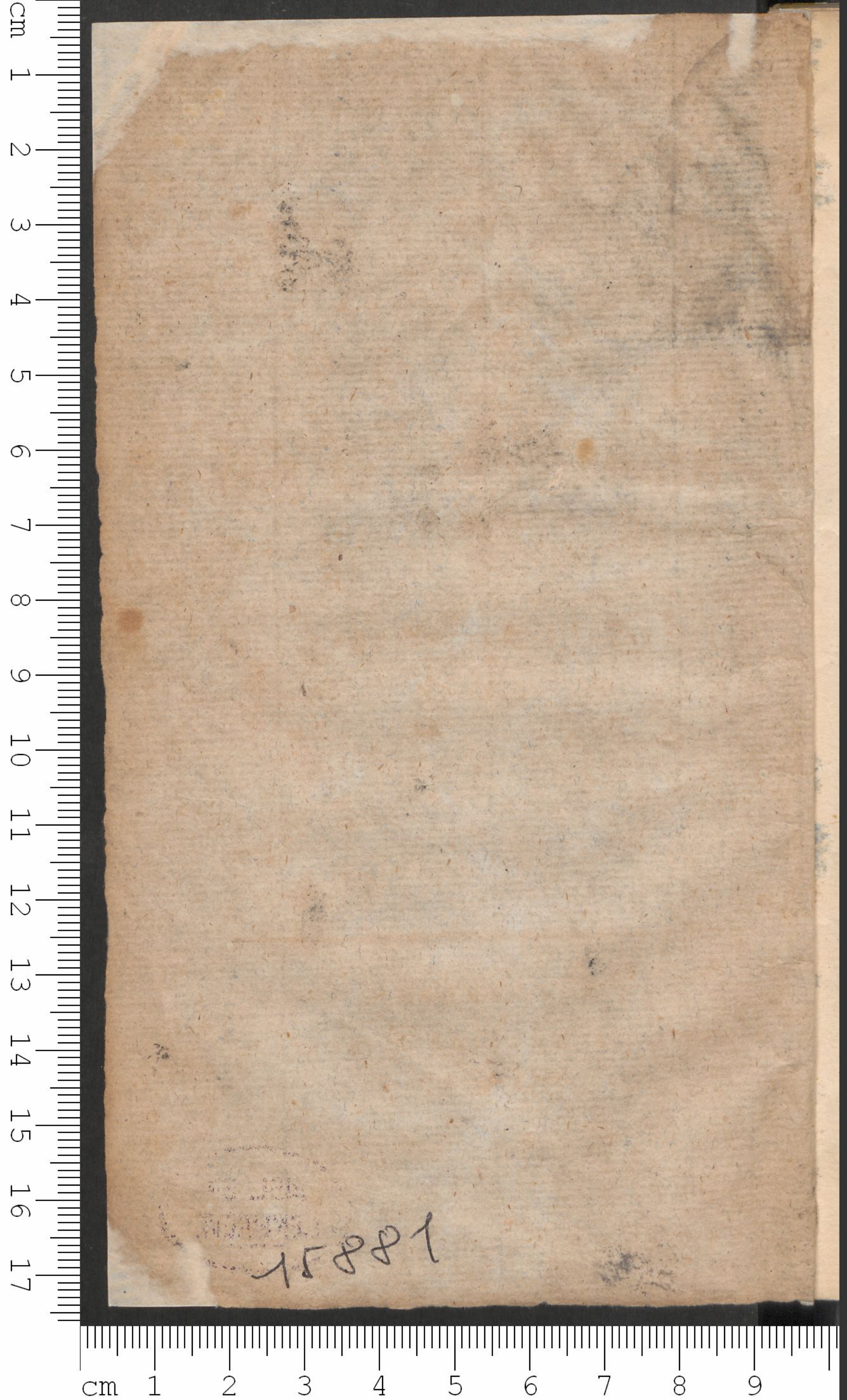

R. Nyerups

Antiqvariske Reise til Fyen

i Julii Maaned 1814.

Kjøbenhavn.
Trykt hos Andreas Seidelin.
1814.

Hr. Grosserer Nathanson

som bidrog til Rejseomkostningerne,

og

Hr. Procurator Bjerring

som betalte Trykningen af disse Blade,

ærbødigst tilegnet

af

Forfatteren.

Forerindring.

Aldeles forskjellig var min fyenske Færd denne Gang fra hin antiqvariske Rejse 1805, som udgjør Fortalen til Oversynet over Fædrenelandets Oldtidsminder. Dengang listede jeg mig langsom frem tilfods; nu derimod var mit Mundheld som den rige Mands: naar man har det som klinger, faaer man let det som springer. Saaledes sad jeg Tirsdag Morgen den 5te Julii i

Kjøbenhavn og var samme Dags Aften i Korsør; — en Hurtighed at rejse med, som var let at iverksætte, da jeg, efter norsk og svensk Viis, ved Forbud — et Brev som afgik med Posten den 2den Julii — havde bestilt Befordringen forspendt til bestemt Time paa hvert Skiftested hele Landet igjennem.

---

§. 1.

Axesamling.

Ikke uden Wngstelighed gav jeg denne Reise, som hin af 1805, Tilnavn af antiqvarisk, da det i al Fald ikkun kunde blive en antiqvarisk Axesamling. Paa de fyenske Oldsagers Mark har den utrættelige og over min Ros ophøiede Oldgrandsker Professor Vedel Simonsen gjort saa overvættes rig en Høst, og været saa omhyggelig med at bjerge Alt hvad bjerges kunde, at hans Efterkommere umulig kan andet end i det høieste samle nogle faa Ax *). Hans

*) "Af Oldsager kan De ikke vente at finde me- "get mere her i Landet efterat Hr. Prof. Vedel

med Kammerpas og Kongebrev authoriserede Omrejsen i hver Landets Egn, samt Gjennemsøgen af Byernes Arkiver og Herregaardenes Brevgjemmer kunde ogsaa føre, og førte virkelig til ganske andre Resultater end min Fodreise 1805. Til mit Udbytte fra hin Tour hører rigtignok det mageløse gyldne Ny Testamente paa Pergament fra Hvedholm og Krigshornet fra Vedelsborg, hvilke begge Stykker ere sande Prydelser i Nationalmuseet. Men forresten kunde jeg ikke fremvise andet end nogle faa Stykker fra Landsdommer Baden, Cancelliraad Lindegaard, og Apotheker Rieffesthal. Overordentlig betydelig er derimod hans i Aarene 1811 og 12 opsøgte Samling af Oldsager fra alle Provindsen Fyens Egne, bestemte for det antiqvariske Museum. Denne kostelige Skat henstaaer endnu paa Samlerens Fædrene Gaard Elved i Fyen, og da den endnu ikke er ankommen til sin Bestemmelse, er det vel Aarsagen,

"Simonsen har været her; hos mig har han "gjort reent Bord" — hedder det i en Skrivelse, hvormed al Videnskabeligheds Ynder og Befordrer Hans Excellence Hr. Geheimeconferentsraad Bülov paa Sanderumgaard beærede mig.

hvorfor Designation derover ikke er leveret hverken i Collegialtidenden eller i de antiqvariske Annaler.

§. 2.

Sjælevandringen.

Ved at eftertænke hvad Vedel Simonsen ved sine Perioder i Nationalhistorien, ved sine Borgruiner og sin Palnetoke, har virket som Historiker og Oldforsker, og hvad han har bidraget til fyenske Oldsagers Opbevaring, seer det livagtig ud, som om det var den herlige Thomas Broderus Birkerod en af Danmarks ypperste Antiqvarer der igjen kom frem i det 19de Aarhundrede. Forskjellen er, at Vedel Simonsen i et Tidsrum af tre fire Aar har svinget sig op til saa høj en Plads i Sagas Tempel, den Birkerod i sin Tid langsommere opnaaede. Forresten ere de aldeles lige. Samme brændende Patriotisme, samme inderlige Hengivenhed til det antiqvariske Studium, samme vedhængende Iver og utrættede Flid, samme rensede Smag og Skjønsomhed. Enhver Fynbo maa være stolt af saadanne to Landsmænd.

§. 3.

Kammerpasset.

Jeg nævnte ovenfor, at Prof. Simonsen paa sine kritisk, historisk-antiqvariske Vandringer i Fyen 1811 og 12 havde fri Befordring, eller reiste med Kammerpas og var forsynet med kongeligt aabent Brev. Dette Kongebrev er indført i Collegialtidenden for 1811 S. 268. Da det for Sammenligningens Skyld ikke vil være uinteressant at see, hvorledes man for et Hundred Aar siden rescriberte i lignende Tilfælde, indføres her Passet for den kielske Professors Joh. Dan. Majors historiske-antiqvariske Opdagelsesrejse, som er aftrykt paa tvende Folioblade, og lyder saaledes:

WIr von Gottes Gnaden Christian Albrecht, Erbe zu Norwegen, Postulierter Coadjutor des Stifftes Lübeck, Hertzog zu Schleßwig, Holstein, Stormarn, und der Dithmarschen, Graff zu Oldenburg und Delmenhorst, thun hiemit kund allen und jeden Civil-Bedienten in unsern Fürstenthümern und Ländern, sonderlich aber denen Land-Voigten, Land- und Ampt-Schreibern, Thum- Kloster- Ampt- Zoll- und andern Inspectoren, und Verwaltern, auch Hardes-Voigten unserer Jurisdiction; das,

nach dem Uns glaubwürdig vorgestellet worden, Uns auch ohnedem aus unterschiedlichen Umbständen guthentheils bekant, was massen Unser Archiater, Professor Medicinæ Primarius bey unserer Universität Kiehl, und lieber getreuer Joh. Daniel Maior Med. D. sein unter Händen habendes OPVS CIMBRICVM, und die darinn enthaltene mehr denn 26.jährige, von Ihm geschehene Bemerckungen allerhand Antiquitäten, und Naturalien, zu perfecter Designation zu bringen, eine geraume Zeit hero geschäfftig gewesen; und aber solches sein gar nützliches propos fortzusetzen nöthig findet, gleich wie Er bißhero würcklich gethan, also ferner hin noch viel Orthe mehr, dieser gantzen Cimbrischen Halb-Insul, mit zunächstherüm-liegenden groß- und kleinen Insuln, persöhnlich zu perlustriren, und, was je nur Auffmerckung-würdiges Er etwa vor diesem, wegen Entlegen- und Vielheit der Orthe, noch nicht observiren können, theils in Gegenwart zu annotiren, theils schrifft- und mündliche Nachricht davon, von Andern aufzunehmen; worzu allermassen, nebst unermüdetem Fleiß, fürsichtigem Nachdencken, Zeit, und Unkosten; von Seiten der Einvohner auch ein geneigter guter Wille, und alle mügliche Handreichung,

oder Beförderung darzu, ab und an wird erfodert;

So haben wir nicht ümhin gekönt, in Betrachtung, das so ein Werck haupt-sächlich gereichet zu sonderbahrer Gloire der gantzen Cimbrischen Nation und Länder, und zu Conservirung merckwürdiger Memoiren bey aller Posterität, Unsern gnädigsten Befehl deßfals an Euch gelangen zu lassen, dergestalt, das Ihr obgedachten D. Maiorn, nich allein zu Beföderung seiner Hin- unn Zurück-Reisen von Ampt zu Ampte, oder von Stadt zu Stadt, und andern Orthen zu Wasser und Lande, unserer Jurisdiction, gegen Zurücknehmung eines schrifftlichen Scheines, (so hernach in unserer Kammer pasirt werden sol) mit freyen bequämen Fuhren und Auslösung aus der Herberge, wilfährig an die Hand gehen, sondern auch an denen Orthen, da Er, seiner Curiosität halben, sich 1. oder 2. Tage etwan aufhalten wird, mit Rath und That gern asistiren sollet, auf sein Begehren Ihm alle Documenta Fundationes, Constitutionen, Privilegien, Päbstliche Bullen und Ritualia, so noch einige verhanden, Diplomata von Käysern, Königen, Fürsten und Herren, Recessus von Grentzscheidungen, Ampt- und Kirchen-Bücher, und andere Urkunden (worvon Er je doch von selbsten

die gerichtlichen Protocolla von Civil- und Consistorial-Sachen, Libellos Contractuum, Expensarum & Redituum, &c. excipiret, und darinnen nichts zu untersuchen beaehret) zeiget; auf Dorffschafften oder sonst nach Befindung, einen oder zwey von den ältesten Unter-Bedienten und Haus-Leuthen auff Erfodern bezuffet, das Sie, was von Ihnen vor Nachricht, nach ihrer und des Orthes Capacität, verlanget wird, aufrichtig aussagen; auch, da man ein- und anderer Hand-Hülffe benöhtiget seyn möchte, an einigen (so genandten) Riesen-Gräbern, alten Ruinen, oder versenckten Mauren, unterirrdischen tieff-liegenden, uhralten Bäumen, Mohr-Gründen, und dergleichen, oder sonst je noch was antiques oben und unter der Erden zu vermuthen, ihme von Haus-Leuten, auff eine kurtze Zeit, zum Graben und anderer Arbeit, würcklichen Beystand verschaffet, dergleichen alte heidnische Begräbnüß-Hügel zu durchgraben, oder so was Remarquables unvermuthens gefunden worden, oder noch werden möchte, wissentlich nicht distrahiren lasset, sondern Sie Ihme zu genauerer Untersuchung beständig reserviret; wie nicht minder, so was von schönen Prospecten und Situation gewisser Orthe, alten Trachten, Conterfeiten, Historien, Bildnüssen, Statuen,

und anderen Denckmahlen für die Hand käme, und er eines geschickten Mahlers hierzu habhafft werden könte, selbigen (wo es nöthig) angestrenget, gegen die von D. Maiorn zu erlegende Gebühr, ungesäumt Jhn zu secundiren. Hieran geschiehet unserer gnädigster Wille. Uhrkündlich unsers unten-gesetzten Hand-Zeichens und fürgedrückten Fürstlichen Cammer-Secrets, geben auf unsrem Schlosse Gottorff, den 23. Maji Anno 1691.

(L. S.) Christian Albrecht.

H. Brammer.

Af en Skrivelse, hvoraf jeg har Doct. Majors Autographum for mig, dateret Kiel den 7 Septbr. 1691, sees, at han henvendte sig til Grev Reventlov i Kjøbenhavn, og forespurgte sig hos ham, om han ikke, ved at supplicere hos Kongen af Danmark, kunde vente Tilladelse til, ogsaa at bereise den hele Cimbriske Peninsel for at samle Materialier til at supplere sit *Opus Cimbricum*, bestaaende af adskillige Bind i Folio med mange Kobbere, og indbefattende Oldsagerne i Stormarn, Wagrien, Holsteen, Slesvig, Dithmarsen, Jydland, og de omliggende Øer.

§. 4.

Tordenlederen.

Unægteligen er det en priselig Idee af den patriotiskſindede driftige Hr. Hempel i Odense, at han i sine Aviser opmuntrer sine Medborgere til Sammenskud af saa stor en Summa, som behøves til at faae Tordenledere anbragte ved St. Knuds Kirke. Slig forsigtig Omhu er den unægtelig værd, denne i saa ædel en Stil bygte Kirke, der, som bekjendt, er en af de største og skjønneste i Danmark, og der, foruden saa mange andre mærkværdige Oldtidsminder, endnu fremviser nogle Ruiner af den Inscription fra 1301:

Hoc opus erexit Fynensis, Gisico, Præses. &c. *).

Dog! naar en Fremtids Prælat og Præfect blive enige om at behandle St. Knuds Kirke paa saadan Maade, som vi i Mûlertz's interessante Noget om Altertavlen i Frue Kirke i Odense med Forundring læse om Ødelæggelsen af Graa-

*) Jevnfør Oversyn over Fædrenelandets Mindesmærker Pag. 265-69.

brødre Kirke i Aaret 1805*), hvad vil Tordenledere da kunne udrette imod Vandalismen?

§. 5.

Jomfruklosterets Bibliothek i Odense.

Dette Institut, som ifølge sin Plan "inde"holder alle de danske Skrifter, som ere trykte "baade inden- og udenlands fra det første Bogtryk"kerier kom istand i Danmark" — dette herlige Minde om Karen Brahes og hendes Mosters Anne Gjøes Religiositet og Patriotisme, var i Aar, ligesom ved

*) "Nedbrydelsen" — hedder det Pag. 8 — "blev "iværksat i Aaret 1805; dog blev kun Taar"net med dets blytakte Spir egentlig nedbrudt, "Kirkens Mure og Hvelvinger tilligemed Tag"verket blev staaende; men indvendig blev Kir"kegulvet og de kongelige Begravelser opbrudte, "Monumenterne nedrevne, og disse, saavel"som Kirkestolene og Alt hvad der ellers be"fandtes i Kirken, ved offentlig Auction bort"solgte. I denne spolierede Tilstand staaer nu "den fordums prægtige Kirke" o. s. v.

mine forrige fyenske Reiser en Hovedgjenstand for mine litterairhistoriske og bibliographiske Efterforskninger.

For at kunne gjøre sig Begreb om, hvilke Skatte her ligge begravne, og hvilken rig Anledning til idelig og idelig at gjøre Opdagelser i Fædernelandets lærde Historie og at forøge sin Kundskab om Modersmaalets gradvise Dyrkelse og Forbedring, behøver man blot at erindre sig, at Hjelmstjerne i sin Tid lod komme Bøger herfra for at eftertrykke et Exemplar til dermed at fuldstændiggjøre sin store Samling af Danica (see Hjelmstjernes Catalog I. 126), at Suhm herovre maatte laane den visbyeske Waterret, da den efter det Lüxdorfiske Exemplar skulde indrykkes i det ny danske Magazin Tom. I. Pag. 258., og at Rahbek og Nyerup maatte tye hertil for at faae Laurenbergs Skjemtedigte til Brug ved deres Forelæsninger over den danske Digtekonsts Historie.

Det var Fredagen d. 8 Julii, anden Dagen efter min Ankomst til Odense, min bibliographiske Undersøgelse paa Frøkenklosterbibliotheket skulde gaae for sig. Men af alle mine Besøg paa dette Bibliothek har intet givet mig et ringere Udbytte. Og det var ilde.

Som Udgiver af det nye wormske Lexicon havde jeg denne Gang et ikke ringe Antal af Tvilsmaal jeg ønskede opløste og Spørgsmaale der skulde besvares.

Jeg fik at vide, a) at Casp. Klingner, (ikke Klinger) som 1597 dedicerede Mogens Gøye til Bremersvold Historien om Kejser Octavianus, ikke selv var Oversætteren, men at han havde ladet det besørge ved en anden, og var blot Forlægger; b) at Josephs Historie comoedievis udsat af P. N. Mehrn er forfattet af Schonæus; men de langt vigtigere Knuder bleve uopløste, da jeg hverken fandt Jørgen Gyltes dejlige Sprog, som nævnes i den trykte Catalog over denne Bogsamling Pag. 55, eller J. S. Sehesteds tromenende Erindring Pag. 146, eller Hofedjevelen og Historien om Doctor Faust Pag. 152, o. s. f.

Herved ledes man til en Anmærkning over Afbenyttelsen af denne herlige Skat. Denne Afbenyttelse er nemlig forbunden omtrent med de selv samme Vanskeligheder som Brugen af det hjelmstjerneske Bibliothek fordum. Den med mageløs Beredvillighed og hjertelig forekommende Godhed forundte fri

Adgang dertil paalagde Litteratorerne saa meget des strængere Rendsomhed og Omhed ved Afbenyttelsen. Man tænke sig — den lønnede Bibliothekars Revisor Webers Partes bleve opfyldte af den hulde blide ædle Frue Hjelmstjerne, en høistærværdig bedaget Dame, som havde Besværlighed ved at komme op ad Trapperne, og dog selv vilde være med for efter Catalogets Nummere at opsøge de omspurgte Bøger. Saaledes ogsaa omtrent her. Klosterets Patron den ædle Grev Bille Brahes liberale Tænkemaade og Yndest for Videnskabelighed yttrer sig ved hele Indretningen, og Bibliothekaren viser al ønskelig Tjenstagtighed; men hvo vilde dog forlange, at Bibliothekaren, som har andre Embedssysler og tillige er en Olding, skulde mange Timer sidde og hænge over den Fremmede? og hvor kan man have fuldelig Nytte af et Bibliothek, som ikke er i Orden og hvor man kun kan opholde sig nogle faa Timer? Naar deslige Omstændigheder tages i Betragtning, kan den vel undskyldes, den Dristighed, Universitetsbibliothekaren for faa Aar siden begik, da han med vedbørlig Ærefrygt henvendte sig til Klosterets høie Patron med det Ønske, at ligesom Grev Rosenkrone skjænkede de hjelmstjernske Bøger til det kongl.

Bibliothek, at saaledes Klosterets Bogsamling maatte vorde forenet med Universitetets. Det forstaaer sig, at man derved gjorde Regning paa den ædelmodige og formuende Curators Generositet. Som saadan kjendte hele Landet ham. Derfra kom Tanken om Mulighed, at han af egne Midler vilde skjenke Klosteret en udvalgt Samling af nyere danske Classikere, hvormed saadanne kundskabyndende Klosterdamer som den elskværdige Frøken Schleppegrel o. a. vilde være ulige bedre tjente, end med det store Forraad af gamle nu ulæselige og ubrugelige Huspostiller og Ligprædikener, Bønnebøger og Psalmebøger, Regnebøger og Lægebøger.

Hvis bemeldte mine sangvinske Forhaabninger vare gangne i Opfyldelse, skulde jeg have kunnet, med en liden Forandring, tiltalt Greven med disse birkerodske Vers som staae foran den trykte Catalog:

"Vor Anna Gjøe hun i gudelige Skrifter
Fornøjede sit Sind, og agted intet meer.
Slig Dyd af hende og vor Karen Brahe lærte,
Thi kunde denne Skat ej gives bedre Ven.
Hvad hendes Moster til saa god en Brug forærte,
Til Jomfruklosteret forærte hun igjen.

Saa stor som hendes Ros for dette maatte blive,
Da hun ved Døden gik sin Gang fra Verden hen,
Saa stor er og Din Pris, som Læsning
vilde give
Til Nutids Tarv, da hin ældgamle
tvined hen.
Om hver en Sten udi Dit Kloster kunde tale,
Og hver en Bog Din Ros fortolke som en
Mand,
Din Pris de kunde ej tilstrækkelig afmale;
Den bedste Pen Din Dyd ej ret afskildre kan"

Til Slutning bør jeg ikke fortie den trøstelige Efterretning, som jeg hørte af Bibliothekaren Hr. Landstingshører Rasmussen, at han agtede, med sin Søns Hr. Pastor Rasmussens Hjelp, i denne Sommer at faae Bibliotheket ordnet og bragt i den Stand, at Inventariet kan svare til Repositorierne og til den trykte Catalog. Jeg kan altsaa, hvis jeg lever og kommer igjen til Odense, haabe paa sit Sted at forefinde baade Jørgen Gylte og Hofedjevelen og Mester Lucidarius og Doctor Faust og Jens Steen Sehested og Olger Danske og Sibyllæ Spaadom og Munken Bolle Pejrsen, og flere deslige curieuse og skjemtsomme Sager, som savnes paa Universitets-

bibliotheket, og for en Del vel ogsaa paa det kongelige.

§. 6.

Stiftsbiblotheket.

Fra hin gamle Stiftelse paa Odense Torv begive vi os hen til St. Knuds Kirkegaard, hvor, i Gymnasii Bygning, Stiftsbibliotheket indtil videre er hensat. Dette Bibliothek er et talende Bevis paa, hvad en eneste Mand af Talenter og Overtalelsesgaver, med en vedholdende Flid formaaer at bringe tilveie. Det er i en Tid af et Par Aar at denne ikke ringe Samling af kostelige Bøger, hvoriblant man støder paa Pragtverker af stor Værdi, har faaet Tilværelse. De samme fyenske Adelsmænd, som virksomt have forøget det kongelige Museum for Oldsager i Kjøbenhavn med herlige Bidrag, — Kammerherre Grev Bille Brahe, Gehejmeconferentsraad Bülov, og General Grev Ranzov, — de samme have ogsaa udmærket sig som gavmilde Befordrere af denne til Provintsens Forherligelse og Videnskabeligheds Fremme sigtende Indretning. Saaledes har General Grev Ranzov skjænket Encyclopædien i

Folio den Livorner Udgave i 30 Voll. samt Thuras Vitruv; Geheimeconferentsraad Bülov Voltaire den Gothaer Udgave 71 Voll. i Octav, og Winkelmans Histoire del'art ches anciens 4to; og Grev Bille Lavaters Fragmente 4 Voll. i Qvart, tilligemed hans af Gesner 1802 udgivne physiognomische Nachlass.

Naar nu her end videre tilføjes, at Bibliotheket brammer med saadanne Prydelser som Flora Danica 7 Voll. med illuminerte Kobbere, en Gave af Hans Excellence forrige Statsminister F. Moltke; med Beskrivelsen over det kongelige Myntkabinet, skjænket af Kongen; med Golii arabiske Lexicon givet af Provst Praëm; *Fabricii Bibliotheca græca* og en Del gode Udgaver af græske Autores, af Stiftsprovst Tetens; *Stephanii Saxo* og Worms Monumenter af Hr. Pastor Bendz i Ronninge; Krafts Mekanik af Hr. Pastor Balslev i Verninge; Adelungs Wörterbuch af Hr. Amtmand Benzon; og endelig at Samlingen i det Hele tæller imellem 5 og 6000 Voll., saa skjønnes, at saadan en Grundvold til et Bibliothek kræver al Ærbødighed, at Stifteren gjør sig høist fortjent af Provintsens

Lærde, og at Givernes Navne ville altid blive i velsignet Amindelse. (conf. Fyens Stifts Landemodeakt for Aar 1813. Odense 1813. 4to).

§. 7.

Jettestuen ved Hvedholm.

Det var Mandagen den 14 Julii da Touren gik fra min Svoger i Flemløse Præstegaard til Hvedholm.

Her besaae jeg først den tæt derved beliggende Horne Kirke, som nok er den anseligste og smukkeste Landsbykirke i Stiftet. Den udmærker sig indvendig ved en smagfuld Indretning og er ikke bebyrdet med alt for mange Prydelser. Den er forsynet med Orgelværk, og prunker med en Altertavle malet af Eckertsberg i Paris 1812.

Herregaarden, saa antik-gothisk den er i sine første Elementer, saa forskjønnet og tempereret er dens Ælde ved Nutidens arkitektoniske smagfulde Udziringer; Udhusene er opførte af Kamp- eller Granitstene; og Alt er saa solide og Værelserne i Hovedbygningen saa elegant og kostelig decorerte som om det var en af det 16de Aarhundredes meest

velhavende danske Adelsmænd, der her tronede i al sin Pragt og Herlighed.

Et Ophold af nogle Timer tillod ikke engang det flygtigste Ojekast paa enhver mærkelig Gjenstand især. Flere Ugers Studium behøvedes for at lære at sætte behørig Pris paa de mange antiqvariske og Konst-Skatte som her ere sammensankede, og som jeg tvivler paa der nogensteds i Fyen findes Mage til. Her seer man antiqve Büster, etruriske Vaser, adskilligt Mosaik-arbejde, gamle Portraiter af Familierne Bille og Brahe, Psyche og Adonis af Sergel o. a. m. som, hvis ogsaa Tiden havde tilladt det, jeg dog var for lidet Kjender til vedbørlig at vurdere.

Ogsaa stod desuden min Hu til Jettestuen.

Som Gravhøjene paa vore Marker overhovedet i høj Grad fortjene Oldgrandskeres Opmærksomhed, da, som Thorlacius (i Skandinav. Selsk. Skrift. for 1809 Pag. 109) udtrykker sig, fra dem udgaaer al den Kundskab man har om det danske Nordens Indretninger før Skriftperiodens Begyndelse, saa er de majestætiske Jettestuer den Slags deraf, som især maa vække Tanken om Fortids Styrke og Kraft. Man er endnu ikke altid saa ganske i det Rene med det Spørgsmaal, hvorledes

man, naar man har en hedensk Gravhøj eller saakaldet Kiæmpebegravelse for sig, skal vide, hvilken Benævnelse der, foruden Gravkiste, er den meest passende enten Gravkammer eller Jettestue. Kun ved nøiagtige Beskrivelser over flere Gravsteder kan det ventes, at man med Tiden opnaaer nogen Vished i denne endnu tvivlsomme Sag.

Den paa Hvedholms Gods i Byen Svaninge ikke langt fra Faaborg i Vinteren 1812 fundne Kiæmpebegravelse beskrives i den Hempelske Avis for 1812 No. 84 saaledes: "Den indvendige Huulhed i Gravhøjen er fra Østen til Vesten $5\frac{3}{4}$ Alen, fra Sønden til Norden $3\frac{3}{4}$ Alen, og Højden $2\frac{1}{2}$ Alen. I Omkredsen dannes den af 9 store Stene, over hvilke ligge som Tag 2 andre. For at opfylde de Aabninger, som ere imellem de store Stene, og hindre Jorden fra at falde ind i den indvendige Huulhed, er der bag ved disse opstablet Tavler af Kampesteen, hvis Tykkelse er fra 1 til 3 Tommer, og hvoriblandt findes enkelte Stykker af kornet Qvarz. I de Vinkler, som Sidestenene danne med hinanden, stode Urner med Aske, hvori Benene vare opstilte. Fra denne indvendige Huulhed gaaer lige imod Sønder en Gang, som er $12\frac{1}{2}$ Alen lang.

hvoraf de yderste 8 Alen ere opfyldte med Jord, de de inderste $4\frac{1}{2}$ Alen derimod uopfyldt og $1\frac{1}{2}$ Alen høi og $\frac{1}{2}$ bred; for denne har Hr. Grev Bille-Brahe, paa hvis Grevskab bemeldte Høi ligger, ladet sætte en Dør, hvortil Nøglen er i Forvaring hos den Gaardmand, i hvis Tofte Høien ligger, og til hvem Enhver, som ønsker at see den, kan henvende sig. — Det som gav Anledning til dette Gravsteds Opdagelse var, at Bonden ved at ploie paa Høien havde adskillige Gange stødt paa de Stene, som udgjøre Dækket, og da en Steenhugger ønskede en stor Steen, for deraf at gjøre et Par Ledpæle til Greven, gav Bonden ham Anslag paa denne Høi; han bad da Bonden at grave noget Jord bort, for at han kunde faae at see hvor stor og af hvad Beskaffenhed den var; dette gjorde han og, men traf just paa det Sted, hvor begge Stene stødte sammen, og da der var blevet en Aabning paa Graven, opsteeg af samme en Røg som af en Skorsteen. Siden undersøgte man Graven, og fandt da man kom ned den ovenmeldte Gang. I Graven selv fandtes foruden Urner og Been intet uden nogle Knive af Flintesteen og en 4 Tommer lang Preen i Form af en Hjørnetand med Sirater

paa. Efter nogle Beens og Urnernes Antal at dømme, har en 9 a 10 Mennesker der været begravet".

Til denne Beskrivelse har jeg kun dette at tilføje, at den deri omtalte Pren eller forstenede Tand nu, ved Grevens Gave, opbevares i Nationalmuseet. Højens Form er den sædvanlige Sukkertopsfigur. Den var bekrandset med en Rad store Kampestene, hvis Mængde og Størrelse man kan gjøre sig et Begreb om, naar man seer Hospitalet i Svaninge, som netop heel og holden er af dem opbygt. Først da man var færdig med Sprængningen af disse Stenmasser, opdagedes Jettestuen. Var man kommen efter det før, hvilket Held i antiqvarisk Henseende! — Det maa man dog haabe vil skee engang, at man ved Gravning fra Siden af finder i en med Steenrader omgivet Gravhøj en Jettestue, og da lader Urner og Beenrader, Tordenkiler og Stenknive, Stridsøxer og Armbaand, med et Ord den Afdødes samtlige Bohave forblive aldeles urørte, og, i den Orden hvori alt forefindes, henstaae, som her det Svaningske, under Laas og Lukke. Af den seneste Eftertids Mennesker vilde hyppigen skee Pilegrimsreiser til sligt et gothisk Mausoleum, og

et Besøg aflagt i saadan en Katakombe vilde vække i Sjælen de dybeste Indtryk. Det var i saa Fald at ønske at man maatte træffe paa en af de største Jettestuer, saadanne f. Ex. som den ved Udlejre i Ølstykke Sogn Friderichsborg Amt, som er indvendig 12 Alen lang, 6 bred, og 3 høi.

§. 8.

Mariebilledet paa Arreskov.

Præsten i Kjølstrup berettede mig, hvilke for ham og hans Hus fordelagtige Følger forleden Aar bevirkedes ved den Omstændighed, at der i hans Gjæstekammer hang en Maria med Barnet. Han fik en spansk Officier i Indqvartering. Denne havde, foruden publik Vanheld, den private Græmmelse at være bleven bortreven udaf en øm Bruds Arme, og var i den alvorligste Stemning. Aldrig saasnart kastede han sine Øjne paa Billedet, før han faldt paa sine Knæ, vædede det med hede Taarer, viste sine Landsmænd denne dem Alle saa kjære Helligdom, og fra nu af sporedes hos de Indqvarterte en langt højere Grad af Velvillie og Tilfredshed end ved Ankomsten dertil.

Det var Virkningen af et Mariebillede fra en af de nyere elendige smagløse nürnbergske Dukketøjsfabrikker! Hvilket langt dybere Indtryk paa Gemytterne vilde det da ikke have gjort, om disse Spanier havde nydt Anskuelsen af Madonna paa Arreskov, dette den store Albrecht Dürers kostelige Mesterstykke.

Grev Schaffalizky og Frue Grevinden viste mig den Bevaagenhed at unde mig den frieste Adgang til Beskuelsen af denne store Sjeldenhed, og siden, ved Grev Bille Brahes gunstige Mediation, kom det mig i saa lang Tid tilhænde, at jeg derom kan meddele en liden Notits.

Billedets Størrelse er i Højde og Brede som et lidet Octavblad. Materien er Træ, men om af Buxbaum, Nøddetræ, eller Beneved, tør jeg ikke bestemme. Farven er som Egetræets, men den kan være paasat.

Billedet, som er ophøjet Arbejde, forestiller Maria omgivet af en Straaleglands (altsaa "Jomfru Maries Billede i Solgislen", som det heder i Christen Pedersens Bog om at høre Messe). Under sine Fødder har hun Maanen, paa Hovedet en Krone, ved hvis ene Spidse ere to

Stjerner*). Hendes Haar hænger frit ned over Skuldrene og er udskaaren med en mageløs Konst og Finhed. I sin højre Arm holder hun Barnet, der er ganske nøgent, og med sine Hænder griber efter Verdensglobus, som Moderen holder i sin venstre Haand. Marias Kjole, som om Livet er ombunden med et Baand, er forsynet med lange Ermer og Halvermer. Desuden er hun omgivet med et Gevant, der er særdeles blødt bearbejdet, og i hvilket hun bærer Barnet.

Albrecht Dürers bekjendte Bomærke, et D i et A, er anbragt øverst oppe paa venstre Side af Marias Hoved, med Aarstallet 1517.

Ansigternes Dannelse, saavel Marias som Jesu, og Minernes Udtryk er ganske og aldeles overeensstemmende med hvad der sees i Konstnerens kobberstukne Madonnaer i Octav, hvoraf der er en stor

*) Denne i Mariebillederne saa hyppige Forestilling grunder sig paa Johannis Aabenbaring XII Cap. 1 Vers, hvor det heder: "Et stort Tegn blev seet i Himmelen, en Qvinde beklædt med Solen, Maanen under hendes Fødder, og paa hendes Hoved en Krone af tolv Stjerner".

Mængde i det kongelige Bibliotheks Kobberstiksamling. Især ligner den arreskovske Madonna meget Kobberstikket af Aar 1516, med den Forskjel at Barnet holdes her i den venstre Arm.

Bag paa Indfatningen eller den sortforgyldte Ramme som det Arreskovske Mariebillede er indfattet i, er paaklinet et Blad, hvorpaa er med Pennen anbragt allerøverst et Monogram, nogle i hinanden slyngede ikke godt læselige Bogstaver, med Krone over, og dernæst efterfølgende Linier:

"Lust, Liebe, Lieblichkeit, Wiz, Fromsein, Mayestät
Zeigt hie im hartem Holz, wie Fleiss und Müh weit geht
Doch was vor grauer Zeit beglückte Kunst gestiftet,
Wird jetzt in einem Blick der Mayestät verrichtet,
Wann aller Tugend Glantz mit höchst erleuchtem Strahl
In Spiegelsgegenschein sich zeiget mit einmahl.

es überreicht also Ew. Königl. May. Mayestäten dieses, obzwar geringe, dennoch aus unterth. devotesten Herzen, eingebrachte Stücklein

Dero
allerunterthänigster und treugehorsahmster Knecht und Landsaß
Jasper Ludvig von Qualen.

Jævnsides ved disse sidstanførte Linier er anbragt et Ønske

Allerunterth. Wunsch.

Es sey die kluge Hand des grossen Albert Dürer
Zur königlichen Gnad ein höchst beglückter Führer!
So wird die Freud mein Leidt vor viele Jahr bezahlen,
Und froh nebst Anhang sein . . . . .

her falder Navnet J. L. v. Q., som er anført som Underskrift, i lige Linie med Ordet sein, og supplerer saavel Rimet som Meningen *).

Den høje Værd, som von Qvalen tillægger dette Billede, er ikke overdreven. Som Maler,

*) Om denne von Qvalen veed jeg ikke andet, end hvad Hr. Kammerjunker Benzon, Medlem af det kongl. Selskab for Fædernelandets Historie, efter nøje Ransagen i Selskabets store genealogiske og heraldiske Apparat, har skaffet mig Kundskab om; og det er, at han er født 1687. Hans Fader Otto von Qvalen, Herre til Siggen, var biskoppelig eutinsk Hof=

Kobberstikker og Formskjærer har Dürer sin allerstørste Navnkundighed, og Malerier, Tegninger, Kobberstik og Træsnit er de Verker, hvorved han som Konstner især har gjort sig udødelig; som Billedskjærer derimod kjendte man ham mindre. Det er ikke fordi han ikke ogsaa i den Henseende var en uefterlignelig Mester, men fordi hans Billedsniderier ere i mindre Antal forhaanden, og tillige sjeldnere beskrevne end hans øvrige Arbejder. Men derfor ere ogsaa de af ham udskaarne Stykker, hvor de findes, af saa uskatterlig Værdie, at en lille rund Æske (eller Buddike) af ham, hvorpaa Christi Fødsel er afbildet og som gjemmes i det kejserlige Raritetkammer i Wien, bliver i Fabers Statzcancellei 5ter Theil Pag. 514. tillagt en Værd af 30,000 Daler.

§. 9.

Rejsen til Hvidkilde.

Det er Hovedsagen. Ikke kan Jason med sine

marskalk. Selv var han Capitain i den polske Kong Augusts Cavalleriegarde, og giftede sig 1712 med en Datter af Johan Rudolph Ahlefelt til Damp.

Argonauter med større og mere brændende Begjerlighed have higet efter at faae det gyldne Skind paa Colchis i sin Magt, end jeg tragtede efter at erobre den Hvidkildske Skat.

"Udi fordum Dage" — hedder det i Glimagers Bog om den trojanske Krig — "gik der Ord og Rygte, hvorledes paa den Ø Colchis, hvilken Kong Oetes regjerede, var en Væder som havde et gylden Skind eller Blies der med en underlig Varetægt bevaagedes, som var med nogle Øxen der skjød gloendes Lue af deres Munde. — Denne Væder med sit gyldne Skind var intet andet end Kong Oetis mangfoldige Skat og Rigdom, som med Besværelser og Troldomskonst var saa forvaret at Ingen skulde faae den at eje".

Læseren veed da nu hvad det gyldne Skind paa Colchis var, men ikke saa lige hvad her forstaaes ved den hvidkildske Skat. — I den Anledning maa først erindres, hvori den ikke bestaaer. Derved menes da hverken

a) Runestenen, som Frue Baronesse Ranzov-Lehn af Yndest for Planen til Fædernelandets Oldsagers Opbevaring har skjænket til Nationalmusæet, men som endnu henstaaer paa

Sørup Kirkegaard, da den antiqvariske Commission i Anledning af Krigen har været hindret i at faae den transporteret til Kjøbenhavn.

b) ikke heller den ved den fineste Udgravering udmærkede norske Valdbirkekande med samt de til Pocaler konstig omdannede Muskelskaller, som Baronessen viste mig den Bevaagenhed at lade mig faae med til Musæet.

c) endelig ikke heller det med særdeles mesterlig Billedhuggerarbejde udzirede gamle Egeskab hos en af Baroniets Husmænd Niels Rasmussen, boende tæt ved Huset Slukefter, hvilket Hus er beliggende ved den yderste Ende af Byen Svendborgs Grund. Om dette Egeskabs Værd havde Fuldmægtigen paa Assens Amtstue Hr. Bobjerg underrettet mig ved Skrivelse af 6 Maj 1807, og jeg fandt nu ved min Nærværelse d. 14 Julii 1814 i Selskab med Provst Christensen fra Ollerup, at det virkelig fortjente den Ros, han havde lagt derpaa. Form og Arbejde viser at det er fra det 16de Aarhundrede. Det er deelt i 4 Felter, hvoraf paa det ene forestilles Mariæ Bebudelse, paa det 2det Christi Fødsel, paa det 3die

Nadveren, og paa det 4de Christus i Urtegaarden.

Saaledes har jeg opregnet, hvori det Hvidkildske gyldne Skind ikke bestod. — Hvad her da menes? Der menes de 3 Pergaments-Codices, hvorom Kroniken for Aar 1804 fortæller som følger: "Hr. Professor Begtrup har paa sin Reise i Fyen "truffet paa 3 Codices skrevne paa Pergament, Sal"lust, Livius, og Ciceros Taler. Disse litteraire "Skatte er Hr. Baron Lehn Ejer af". (See Kjøbenhavns Skilderie 1804 No. 12).

Fra den Tid jeg læste disse Linier, har mine Øjne uafvigelig været henvendte paa Hvidkilde. At faae disse Codices beskrevne og critisk vurderede; at faae Manuscriptet af Livius undersøgt for at erfare om det ikke maaskee indeholdt nogle af hans libri deperditi, var mit højeste Attraa og varmeste Ønske. Men, al min Higen og Tragten uagtet, kom jeg dog ingenvegne. Først døde Hr. Baronen i selvsamme Aar 1804, og saa lodes man i Uvished, hvem af hans Arvinger Bogskatten blev tildeel. Derpaa indtraf det saa uheldssvangre Aar 1807, og under hele Syvaarskrigen var der ingen Anledning til at tænke paa Sommerrejser til Fyen.

Omsider naaede vi Aaret 1814, og den 14de Januarii Fred, og ligesom Mercurii Sønner under Krigen havde havt alt for gunstig en Leilighed til at speculere, saa aabnedes nu for Musernes Dyrkere Adgang til litteraire Speculationer, og jeg speculerte da i de hvidkildske Skatte.

Ligesom jeg, paa min Fodreise 1805, ved min Ankomst til Fyen fremfor Alt stundede til Julskov, i Tanke at dechiffrere den mærkværdige Inscription paa den der opreiste besynderlige Korsstøtte; saaledes stod min Hu dennesinde især til Hvidkilde. I en vis Henseende svarede Udfaldet begge Gange lige godt til Forventningen. Jeg kom til Julskov og fandt ingen Støtte, til Hvidkilde og fandt ingen Codices!

Denne sidste Omstændighed var mig saa meget des smerteligere, som min Phantasie i nogle Dage havde foregjøglet mig de sødeste Drømme om Hvidkilde-Skattens Erobring. Efter min Anmodning havde nemlig min Barndoms og alle Alderes Ven Provst Christensen søgt at indynde mit antiqvariske og bibliothekariske Hverv hos Frue Baronessen, og han havde været heldig nok til af Hendes Naade at erholde det gunstige Tilsagn, at hvis

bemeldte Codices fandtes i Bibliotheket, skulde de blive overladte til den antiqvariske Commission. Denne glade Tidende meldte Christensen mig til Odense d. 8 Julii, og nu drømte jeg, hvorledes jeg paa min Tilbagerejse, i Roeskilde lod spende 4 Heste for min Vogn, og, med blæsende Postillioner foran, holdt mit Indtog igjennem Vesterport som i en Triumf, mere glad over min Erobring end en Feltherre efter et vundet Slag.

Hr. Christensen hjalp mig nok saa trolig med at gjennemsøge alle Bogkamre og Boggjemmer, men al Leden og Søgen var forgjæves. Jeg vilde nu have været ganske og aldeles utrøstelig, hvis jeg ikke havde øjnet et Glimt af Haab, da Hr. Pastor Bredsdorf til St. Jørgensgaard erklærede, at hvad vi ventede at forefinde her, udentviol maatte søges paa Berritsgaard i Lolland.

Som sagt, saa skeet. Efter min Ankomst til Kjøbenhavn henvendte jeg mig ufortøvet til Hr. Pastor Glahn i Taars paa Lolland, og modtog derpaa d. 8 Septbr. denne højst behagelige Efterretning: "Alt hvad jeg ved den omhyggeligste Søgen har været saa lykkelig at finde paa det Lehnske Bibliothek, "ere følgende Pergamentscodices: Sallustius, Cicero

"ad Herennium, og Valerius Maximus. Frue "Baronesse Kaas bringer dem om føje Tid med sig "til Kjøbenhavn til Hr. Professorens Afbetjening".

Og saaledes lykkedes det mig dog at kunne ende mit colchis-hvidkildske Tog med at raabe

Victoria!

